

Саша Рагојчић

НОВА ОСЕЋАЈНОСТ

Јелена Марковић: *Како смо се игрили са њокојном баком*,
Градска библиотека „Владислав Петковић Дис”, Чачак, 2002

Оно што је критика последњих неколико година често неуверљиво најављивала, изгледа да се коначно обистинило током прошле године: уобличила се и афирмисала једна нова генерација српског песништва. Предводнике ове нове генерације за сада видимо у Јелени Радовановић, Јасмини Топић, Јелени Стефановић, Златку Васићу и Јелени Марковић, о чијем песничком првенцу овде износимо неке утиске. Постоји сасвим довољно елемената да тврдимо да је са поменутих песницима почела да се указује једна измењена осећајност, другачија од меланхоличног експресионизма који је (био) заштитни знак песништва с краја века. Оштар, критички интониран говор ових песника пре би своје најближе сроднике могао да потражи у критичко-веристичкој поезији с краја седамдесетих, него у радовима непосредних претходника. На делу је субјективност којој је одузето право на илузије и која нема времена за опуштене игре књижевних цитата и алузија. Опора и строга према себи и према свету, нова генерација изгледа као да је начињена од чвршћег материјала него претходна – или је то само спољашњи утисак, или то поглед допире само до тврде љуштуре која једва држи на окупу фрагилну унутрашњост. Наредне књиге ових и других песника сада већ у годинама око тридесете, јасније ће показати који су од првих утисака критичара били засновани, а који понети привидом.

Прва књига песама Јелене Марковић није и њена прва књига, нити је поезија први и основни правац њених књижевних интересовања. Подједнако успешна и у прози и драми, ова књижевница очигледно (још) не жели да се определи за само један жанр. Али тај однос није само узгредан. Песме у књизи необичног наслова *Како смо се играле са ђокојном баком*, најчешће веома дугог даха, што је неуобичајено за књиге-првенце, језички и реторички више него задовољавајуће саздане, ослањају се на средства која указују на вишестран ауторски хабитус: рефлексивност, наративност и постављање ефектних драмских ситуација. Вишеструка надареност има за последицу још увек отворене изгледе и путеве којима би могло да се пође; у овом тренутку не можемо да знамо какву одлуку ће ауторка донети, али прижељкујемо да у тој одлуци поезија не буде остављена по страни.

У овом приказу покушаћемо да анализом појединачних песама укажемо на вредности збирке у целини. Тај „индуктивни” приступ има утолико више смисла, што је реч о ауторском лику који је стигао тек до свог првог уобличења.

Песма која је позајмила наслов књизи приказује несвакидашње дечје „игре” пуне суровости. У томе би требало видети спремност песме да буде „искрена”, вредност која је безброј пута оправдано довођена у сумњу и затим безброј пута поново оживљавана. Али овде неизоставно треба да прочитамо и које значење више и да повежемо приказ тих сурових дечјих игара са суровошћу самог живота који обликује оквирне могућности за такве игре. У једном тренутку, у игру се уводи неко коме се песма директно обраћа. Да ли је то неко ко не узвраћа понуђену љубав? И какву? Ону свима доступну – или је у питању још смелије, још универзалније симболичко померање тежишта?

Неколико песама из књиге својим тематско-мотивским склопом „покривају” песникињина искуства током боравка у Бечу. Врло лепа песма *Vienna* могла би се одредити као „љубавна”, али са неким другим песмама одређења су тежа, јер се осећање љубави сучељава са другим осећањима која му конкуришу. То важи, рецимо, и за песму *Корак низ улицу*, једну од оних у којима се најкарактеристичније обелодањује поменути нови сензибилитет генерације. Јунакиња ове песме (у којој ћемо без превише оклевања хтети да видимо саму песникињу) спремна је на разна одрицања само како се не би одрекла онога што сматра највреднијим, своје личне слободе. Сложеност односа са ближњима се сажима у индивидуално Ја, и оно доноси одлуке чак и када изгледа да ће то за резултат имати само бол. Сродна овој песми, али краћа и сведенија само на средишни мотив очувања личне слободе, јесте песма *Ничија*; опет, овим песмама у извесном смислу контрастирају песме *Без сумње* и *Псећа*, које улазе у ред најквалитетнијих у књизи.

У првој се изражава горућа жеља за припадањем, жеља да се, чак и својој тешко очуваној слободи упркос ипак буде у каквој-таквој сигурности, поуздању, очекивању... Но однос поново није ни једноставан ни лишен другачијих примисли; као да се предалеко одмакло путем сумње:

шта бих са толиким клупком среће,
на коју страну бих га одмотавала,
сад кад сам се тек сродила са својом тугом,
и кад сам поверовала да ми чекање лепо стоји.

Песма *Псећа* тој двосмисленој потреби за припадањем додаје истрајност и верност слободи. Позиција коју та песма потенцира је позиција некога ко истовремено и припада и не припада, и учествује и не учествује, ко се истовремено плаши везивања за другог и очајнички га прижељкује јер само са другим може истински да живи. То је, слутимо, вероватно осећање хиљада младих људи у овој земљи који оно што их окружује стално доживљавају не као понуду мира и уточишта, већ пре свега као опасност, као нешто што би их могло повредити ако му се препусте. Лирски субјекат је овде крајње необичан – у говору „псета” свакако препознајемо тежњу ка једном ширем симболичком представљању.

Необична је и транспозиција остварена у песми *Јагоге*: из говора о нечему што је на први поглед повлашћени предмет пажње (а на први поглед то је једно питање гастрономске природе о јагодама и томе зашто се и шта се од њих воли) – средиште пажње се помера на говор о самој субјективности песме.

Најзад, последња песма у књизи и један од њених врхунаца носи наслов *Ја сам отишла у војску*. Луцидно поигравање идентитетима и преокретање уобичајеног односа познатог из сладуњавих прилога популарне културе овде са једне стране сведочи о песникињином умећу да искористи критички потенцијал одабраног мотива, а са друге показује неке могуће нове правце развијања тзв. женског писма у нашој савременој поезији. Занимљиво је и са каквом уверљивошћу млада песникиња осликава веома сложену емотивну мрежу у коју хвата свог читаоца. Сложена игра идентитетима и сложена осећања резултовала су песмом обдареном веома богатим значењима. Такође, у песмама као што је ова најбоље се показују преимућства која Јелени Марковић обезбеђује способност за контролу дугог, реторички понешто разливеног исказа.

Пред нама је, дакле, једна прва књига, али ни у ком случају почетничка. Критичара често не обавезује много прорицање лепе будућности младим писцима чије прве књиге – и то је једна конвенција књижевног живота – благонаклоно чита. У случају Јелене Марковић, прогнозе су повољне и мимо било какве конвенције. Нови песници су на делу, и њихова нова осећајност.